

prikazi–recenzije

Ivan Fuček. *Pravo Pravda*. Moralno–duhovni život, sv. 8, Biblioteka Sapientia cordis, urednik prof. dr. Marko Trogrlić, Verbum, Split 2008, 485. str.

Držeći u rukama osmi svezak niza Moralno–duhovni život o. prof. dr. Ivana Fučeka DI, vidimo kako se zaokružuje golemi teološko–pedagoški sklop što ga je prije sedam godina započeo naš znameniti isusovac, profesor moralne teologije u miru na Papinskom sveučilištu Gregoriana u Rimu.

Čitav je niz, koji, može se reći, slijedi logiku Dekaloga, koncipiran tako da svaka knjiga, premda tematski i uporabno funkcionira samostalno, čini dio konzistentne cjeline. Tako se i ovaj svezak metodološki, tematski i intencijski veže na prethodne naslove, osobito za sveske *Zakon Vjera*, *Osoba Savjest*, *Grieh Obrćenje*. A među već isticanim vrlinama ovoga niza naglasili bismo kristocentričnost — usredištenje teme u osobu Isusa Krista, Spasitelja i Otkupitelja — te neskrivenu pastoralnu zauzetost pisca.

Pravo Pravda slijedi dosadašnju podjelu na dva temeljna dijela: »Spoznati« i »Sprovesti«. »Spoznati« obuhvaća dva razdjela: *Pravo i Pravda*. *Pravo* je raspoređeno u osam poglavlja: Čemu najprije o ljudskim pravima, Ljudska prava u naučavanju Crkve, Antropološki temelji ljudskih prava, Nejednakosti primjene ljudskih prava, Horizonti prava djeteta, odrasloga i »životinje«, Smjernice odgoja za socijalni nauk Crkve, Model prava ateističke antropologije, Excursus; dok *Pravda* zahvaća deset poglavlja: Poziv na

život pravde/pravednosti, Pravda/pravednost Staroga zavjeta, Pravda/pravednost Novoga zavjeta, Čovjek/kršćanin u radu i zanimanju, Čovjek/kršćanin u privrednim sustavima, Vlasništvo/posjedovanje po mjeri Evanđelja, Zahtjevi poduzeća, profit, pravedne plaće, porez, Međunarodni problemi rata i mira, Kršćanin/katolik u pravnoj državi, Odnos: Crkva — država — Crkva.

Već iz nabrojanih poglavlja i pojmova nazire se logika razrade spomenutih razdjela te važnost i aktualnost pojedinih tema. I glavne teme i pojedini tematski odsjeci usadeni su u teološki utemeljen govor na vrelima Evanđelja, Učiteljstva i Tradicije, pri čemu Kristova osoba izranja kao kamen međaš. U ovoj materiji od iznimne je važnosti autorova nakan da Krista, odnosno kristovsko čovještvo, na koje smo svi pozvani, uspostavi kao mjerilo na kojemu počiva kuća ljudskih prava (s odgovornostima), i kao mjerilo njihova ostvarivanja u konkretnoj pravednosti prema sebi, bližnjemu i svijetu. Kršćanstvo se time nadaje kao *magna charta* ljudskih prava: ono je posve promijenilo ne samo sliku o čovjeku nego i čovjeka sama. Gradeći na naravi, dopunivši vjersko–moralne osnove koje je dao Stari zavjet, i nasadujući na njih sasvim novo poimanje čovjeka, ne samo više kao Božjega stvorenja nego i kao Božjega djeteta (Bog je »Otac naš«) i Kristova brata, Evanđelje Isusa Krista fundamentalno je za cjelovito i jezgrovito poimanje ljudskih prava. Mnogi kršćani toga nisu dovoljno svjesni, pa su pristali na floskulu da su moderne filozofije i ideologije rasadište ljudskih prava. One nisu dakako bez stanovitih zasluga na tom području, ali kršćanstvo je davno prije pozvalo čovječanstvo na nov odnos prema čovjeku, koji je osoba — naravno biće upućeno u vječnost. Obuhvaćena je dakle naravna i nadnaravna dimenzija čovjeka — cio čovjek i sva njegova prava (ne samo da zemno živi nego i da za vječnost bude spašen). No ljudska prava s vremenom su prešla isključivo u civilnu

sferu, postavši dio državnih i međunarodnih pravnih sustava. Međutim, umjesto očekivanog oslobođenja čovjeka od »diktata Boga« (pa smo imali »biti kao bogovi«), ljudska su prava kao »prirodna prava« sada otuđena od nadnaravnog utemeljenja, sve više ugrožena pravnim i medijskim forsiranjem nenaravnih prava, pa se na bizarne, morbidne i često okrutne načine očituje istinitost Chestertonove misli da će čovjek koji napusti nadnaravno biti prisiljen prihvatiti nenaravno. Crkva je dugo bila zatečena takvim razvojem, no »dogadaj Drugoga vatikanskog raščičuje situaciju i polaže kamen temeljac« (str. 31) za nov odnos Crkve i građanske pravne sfere i kada je riječ o ljudskim pravima, a od Ivana Pavla II i njegova (evanđeoskog) nauka o dostojanstvu ljudske osobe od začeca do naravne smrti Crkva danas prednjači u zagovaranju ljudskih prava, imajući u vidu spomenuto, kristocentrično polazište njihova razumijevanja.

Dakako, pisac je u bitnim crtama prikazao mnogoznačnost ljudskih prava i u različitim filozofijama i etičkim sustavima, zatim povijesni razvoj pojma i prakse ljudskih prava, pojedinih dokumenata o ljudskim pravima (Povelja UN-a i dr.), dao je pregled razvoja nauka o ljudskim pravima u naučavanju Katoličke crkve, kao i u teologa drugih kršćanskih crkvi te razradio antropologijske temelje ljudskih prava, pri čemu je pojam osobe vazda ključno uporište. U vezi s time upozoravam na odlomke o filozofskoj etici, ljudskim pravima u teologiji stvaranja i ljudskim pravima u teologiji otkupljenja (40–55): čovjek–osoba slika je Božja, koji ima od Boga objavljeno i po Kristu obnovljeno ljudsko dostojanstvo kao izvor svojih prava.

Pozornost valja obratiti na piščevo razlaganje o stupnjevitosti ljudskih prava (egzistencijalna i osobna; bitna, kontingentna, postulatna), o pravu naroda i nacija, pravima odrasle osobe, djeteta i pravima životinja. Posebno je razrađena tema socijalnog nauka Crkve kroz vizu-

ru ljudskih prava te shvaćanje ljudskih prava u kontekstu ateističke antropologije, dok će kroz Excursus pisac, nadahnivši se razmatranjima Benedikta XVI, razložiti pitanje suvremenog identiteta Europe.

Dio o pravdi/pravednosti pisac propituje biblijsko–teologijski (kroz sedmu i desetu zapovijed, kroz Kristovo svjedočanstvo ljubavi prema bližnjemu) i filozofijski utemeljuje kroz europsku misaonu tradiciju. Pravda se pri tome očituje kao životni poziv i moralna dužnost. U žarištu je Kristova osoba i njegov proglas blaženstava, što će pisac plodno povezati s kriterijima posljednjega suda, odnosno s juridičkom apsolutnošću kriterija moralno–duhovnog djelovanja Isusa Krista. Prostor ne dopušta širi prikaz sljedećih izvrsnih stranica o pitanjima vezanim uz rad (rad kao stvaranje, smisao i ciljevi rada, preoblikovanje prirode, smisao »kontemplativnog rada«, pitanja o slobodnom vremenu, pitanja o zvanju /primarno i sekundarno/ i zanimanju itd.) i privredne sustave. Ne ulazeći u finese što ih ovdje može dati ekonomska struka, pisac propituje etičke vidove pojedinih sustava (kapitalizam, socijalizam), stavivši ih pod svjetlo kršćanskoga socijalnog nauka, posebice načela solidarnosti i supsidijarnosti. Neizbježno je pitanje pri tome o stvarnim učincima »ekonomije bez Boga«: različita socijalna prava i »održiv razvoj« ne mogu se ostvarivati ako se ekonomija temelji na egoizmu i iskorištavanju bližnjega. Drugim riječima »bez Boga stvari ne mogu funkcionirati« (227), kako to na posljedku ponovno pokazuje i ovo vrijeme. Nakon stranica posvećenih imovinskim pitanjima (stjecanje, vlasništvo, zarada, profit, plaća, porez, odnos prema tvrtki i dr.) pisac posljednja tri poglavlja posvećuje pitanjima rata i mira, pitanjima katolika u pravnoj državi i odnosu Crkve i države. Upućujem čitatelja osobito na stranice »Oblici države, ograničenja vlasti« i »Suvremeni državni moral« (294–304), s vrlo važnim objekcijama o stavu koji ima zauzeti kršćanin prema porecima odnosno vladarima koji

donose nemoralne zakone i prema takvim konkretnim zakonima, te na stranice »Odnos Crkve prema državi« (306–311) i »Odnos države prema Crkvi« (319–324), s izvrsnom dijagnozom duhovnoga stanja suvremenoga zapadnog svijeta i ulogom Crkve u tim prilikama, u kojima se ona »mora postaviti evanđeoski mudro, strpljivo i dugotrpno« (321).

Nakon redovitog i znakovitog molitvenog završetka »Spoznati«, u dijelu »Sprovesti« pisac objavljuje pitanja i odgovore objavljene u *Glasniku Srca Isusova i Marijina*, podijeljene pod odsjeke Pravo i Pravda, gdje će se uz ostalo baviti pitanjima prava na život (pobačaj, umjetna oplodnja, kontracepcija, sida i dr.), pitanjima vezanim uz zaposlenje, kockanje i dr.

I ova knjiga zaključena je bilješkama, kazalima osoba i pojmova te iscrpnim popisom literature.

Budući da ovaj svezak, kao i prethodni, ima opravdanu ambiciju da bude i priručnik, koristan ne samo studentima bogoslovije i humanističkih polja nego i svećenicima, osobito pastoralcima, te laicima (svaki bi katolik koji teži tome da bude izgrađen u vjeri trebao posegnuti za ovim i drugim svescima), ne bi bilo od štete, koliko je moguće, teorijski dio »Spoznati« više protkati oglednim pastoralnim i drugim primjerima za shvaćanje važnijih tematskih odsjeka. Naime »Sprovesti«, premda od velike koristi, sastoji se od tekstova pisanih za drugu vrstu tiskovine i čitateljstva, te ne uspijeva posve upotpuniti baš tu, praktičnu narav i potrebu.

Zacijelo bi stručna metodička i teološka prosudba knjige našla piscu po koju zamjerku, ali mi prije svega ovdje imamo pred očima cjelinu pothvata i dobro čitatelja. A on je na veliku dobitku jer ima u rukama jasan katolički nauk u čitku štivu o važnim životnim i društvenim pitanjima prava i pravde, čime je knjiga odgovorila zadaći da bude teorijski i praktičan siguran vodič onima koji se žele izgrađivati u svojoj vjeri i biti bližnjima oslonac na putu spasenja.

Vladimir Lončarević

Stanko Lasić, *Pravo na rođenje u učenju Crkve*, (ur.) Petar Marija Radelj, Biblioteka Donum vitae, knjiga 7, Zagreb 2009, 704 str.

Knjiga »Pravo na rođenje u učenju Crkve« zajedničko je djelo dr. Stanka Lasića i mr. Petra Marije Radelja. Tiskana je u travnju 2009. u izdanju Centra za bioetiku iz Zagreba i nakladničke kuće Tonimir iz Varaždinskih Toplica kao sedma knjiga biblioteke Donum vitae, čiji je glavni urednik biskup Valentin Požaić.

Knjiga izlaže kontinuiran i jasan stav kršćanstva i Crkve kroz svih dvadeset stoljeća postojanja da je Gospodin Bog jedini gospodar života, i da je, nasuprot tomu, svaki oblik čovjekova prisvajanja gospodstva nad životom i svojevolutnoga raspolaganja njime zapravo pokušaj uzurpacije uloge samoga Boga, jedinoga Stvoritelja i jedinoga Gospodara života. Naime u svakom slučaju preuzimanja uloge gospodara nad životima ljudi riječ je o čovjekovu podlijeganju napasti da preuzme Božju ulogu. To je napast koju sam davao stavljajući pred čovjeka od početka njegova postojanja; prvi su ljudi pali upravo na njegove riječi: »bit ćete kao bogovi« (Post 3, 5).

»Ne ubij!« (Izl 20, 13), Božji nalog koji obvezuje na poštovanje života, zajednička je baština judeokršćanske kulture, civilizacije i religije. To je jedna od objavljenih istina koja u savjesti obvezuje svakoga čovjeka, posebice kršćanina, ali i zakonodavce, društvo, državu. U skladu s kršćanskim učenjem, ta Božja zapovijed suprotstavlja se svakom nasilju nad životom: izravnom i namjernom ubojstvu čovjeka, samoubojstvu, izravnom pobačaju, izravnoj eutanaziji, ali i svim drugim oblicima izravnoga nanošenja štete zdravlju koji bi vodili prema gašenju života.

U povijesti je pobačaj kao pojava dokumentiran barem dvije tisuće godina prije pojave kršćanstva. U ta doba neka stara poganska zakonodavstva su ga za-